

**ПРЕГЛЕД НА СЪДЕБНА ПРАКТИКА НА БЪЛГАРСКИТЕ
СЪДИЛИЩА ПО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ ОТ
ДЪРЖАВИ-ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ, С КОИТО
Е НАЛОЖЕНО НАКАЗАНИЕ ДОЖИВОТЕН ЗАТВОР**

Елена Вичева, докторант*

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

**OVERVIEW OF CASE LAW OF THE BULGARIAN COURTS
ON THE ENFORCEMENT OF JUDICIAL DECISIONS FROM
MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION WHERE A LIFE
SENTENCE IS BEING IMPOSED AS PUNISHMENT**

Elena Vicheva, Phd Student

Sofia University St. Kliment Ohridski

Abstract: *The aim of this article is to review the practice of the courts when adjusting life sentences, decided in proceedings under Art. 457 of the PPC (enforcement under CoE Convention on transfers) and Art. 12 of the Law on the implementation of the FD on Transfer of prisoners, and the challenges thereto.*

Keywords: *life imprisonment, enforcement of sentence, transfer procedures.*

Решаването на въпросите, свързани с изпълнението на съдебни решения, включващи лишаване от свобода (ЛС), постановени в държави-членки на Европейския съюз (ДЧ на ЕС) срещу български граждани, се извършва в производства:

- до 31.12.2019 г., вкл. – по реда на чл. 457 от НПК, тъй като от 1.01.2020 г. влезе в сила Законът за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода (наричан накратко „ЗПИИСАННЛСМВЛС“), въвеждащ изискванията на Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета от 27.11.2008 г. за прилагане на принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в Европейския съюз (наричано по-нататък: „РР 2008/909“, „рамковото решение“, „РР“)¹,

* Задочен докторант в катедра „Наказателноправни науки“ на СУ „Св. Климент Охридски“, докторска програма „Наказателен процес“ – Наказателно-изпълнително право. Тема на дисертационния труд: „Приспособяване на наказанието лишаване от свобода при предаване на лица, осъдени в държави-членки на Европейския съюз“.

¹ Производството се образува по постъпило предложение на главния прокурор на РБ относно решаване на въпроси, свързани с изпълнение на присъда, постановена от съд на друга държава, срещу български гражданин. Следва да се съобрази, че съгласно § 8 от ПЗР на ЗПИИСАННЛСМВЛС незавършените до влизането в сила на същия закон процедури и производства за трансфер на осъдени лица и признаване на присъди (между ДЧ на ЕС) се довършват по досегашния ред, т.е. по реда на чл. 453 и сл. НПК.

- до 31.12.2019 г., вкл. – по чл. 44, ал. 11 ЗЕЕЗА, преpraщащ към правилата на чл. 457, ал. 2 - 5 НПК²;
- по чл. 12 ЗПИИСАННЛСМВЛС³;
- по чл. 12 вр. чл. 29, ал. 1/ал. 2 ЗПИИСАННЛСМВЛС⁴.

В производството по реда на чл. 457 от НПК Софийски градски съд (респ. съответният окръжен съд в случаите по чл. 44, ал. 11 вр. чл. 457 НПК) следва да реши визираните в процесуалния закон обстоятелства, а именно: на кой текст от НК на РБ съответства извършеното престъпление и какво наказание следва да изтърпи осъденият; каква част от наказанието е изтърпяна на територията на другата държава, какъв остатък осъденият има да изтърпява и при какъв режим.

За да признае и постанови да се изпълни в РБ решение на съответния съд на ДЧ на ЕС по РР 2008/909 компетентният да разгледа делото по чл. 7, ал. 1 ЗПИИСАННЛСМВЛС окръжен съд, след като се запознае с изпратеното удостоверение по чл. 4 от рамковото решение, следва да констатира дали са налице условията за признаване и изпълнение, възведени в чл. 8 от специалния закон, както и липсата на доказателства, които да обосновават отказ да се признае и изпълни съдебния акт на издаващата ДЧ от ЕС (чл. 15 от закона).

Производствата по реда на чл. 457 НПК почти изцяло се отнасят до предаване на основание Конвенцията за трансфер на осъдени лица от 21.03.1983 г. на Съвета на Европа (КТОЛ), по която страни са всички ДЧ на ЕС. Съгласно декларацията на РБ по КТОЛ тя прилага процедурата по чл. 9, ал. 1, б. „а“ и чл. 10 от конвенцията, т.е. *продължава изпълнението на наказанието*, като е обвързана с правния характер и срока на наложеното наказание ЛС. Само ако някои от последните са несъвместими със законодателството на изпълняващата държава се приспособяват към наказанието, предвидено в българското законодателство за престъпления от същия характер. В съответствие с това в чл. 457, ал. 4 НПК са предвидени основания за корекция на наложените наказания от чуждия съд.

От своя страна, РР 2008/909/ПВР, което в отношенията между ДЧ на ЕС заменя съответните разпоредби от КТОЛ и др. конвенции (вж. чл. 26 от РР), се основава на принципите на взаимно признаване и взаимно доверие в правните системи на другите ДЧ, които характеризират съдебното сътрудничество по наказателноправни въпроси в рамките на Съюза. Пренесен към този акт от вторичното право на ЕС, принципът на взаимно признаване означава, че съгласно чл. 8, пар. 1 от РР компетентният орган на

² В случаите на предаване с Европейска заповед за арест (ЕЗА) на съответните власти на ДЧ на ЕС по образувано срещу съответното лице наказателно дело, с гаранция от издаващата държава по чл. 41, ал. 3 ЗЕЕЗА, че ако лицето бъде осъдено на наказание лишаване от свобода ще бъде върнато в България за изтърпяването му;

В случаите на отказ, на осн. чл. 44, ал. 7 и ал. 8 вр. чл. 40, ал. 1, т. 4 от ЗЕЕЗА, на изпълнение на постъпила ЕЗА, като е прието да приведе в изпълнение съответното наказание ЛС.

Производството се образува по постъпило предложение на съответния окръжен прокурор.

³ Производството се образува въз основа на постъпило удостоверение по чл. 4 от РР 2008/909, респ. чл. 3 от ЗПИИСАННЛСМВЛС.

⁴ Производството се образува въз основа на постъпило удостоверение по чл. 4 от РР 2008/909.

изпълняващата държава признава решението, което му е предадено и незабавно предприема необходимите действия за изпълнение на наказанието⁵. В чл. 8, пар. 2 и 3 от РР са предвидени *изключения* от възприетия принцип на продължаване на изпълнението на наказанието, включващо ЛС, които, както и по КТОЛ, се отнасят до неговия характер или срок. Тогава, изпълняващата държава следва да го адаптира/ приспособи, което най-често на практика се среща при присъди с постановено **доживотно лишаване от свобода**⁶.

Именно на предизвикателствата пред българския съд при приспособяване на наказанието ДЗ е посветен настоящият преглед на съдебна практика, постановена в производства по чл. 457 НПК, чл. 44, ал. 11 ЗЕЕЗА и чл. 12 ЗПИИСАННЛСМВЛ⁷.

Приспадане на предварително задържане

Различно е разбирането на съдилищата за приложение на разпоредбата на чл. 59, ал. 1 НК при приемането за изпълнение на присъди, с които е наложено наказание доживотен затвор (ДЗ). С определение от 8.11.2010 г. по ч.н.д. № 535/2010 г. по описа на Окръжен съд – Враца, постановено в производство по чл. 44, ал. 13 вр. ал. 11 ЗЕЕЗА вр. чл. 457 НПК, съдът е приел за изпълнение австрийска присъда, с която българският гражданин е осъден на доживотен затвор за престъпления, които по българското законодателство са квалифицирани като грабеж, извършен при условията на чл. 199, ал. 2, т. 2 НК. Съдът е изложил съображения, че не са налице основания за намаляване размера на наказанието ДЗ, определил е специален режим за изтърпяването му и е изложил съображения, че в случая не следва да намери приложение чл. 59, ал. 1 НК. Определението е потвърдено от Апелативен съд – София (САС)⁸, който е споделил съображенията на първата инстанция, че разпоредбата се прилага само по отношение на наложени с влязла в сила присъда наказания ЛС или пробация⁹.

⁵ В тази връзка са съображения 41 и 42 на Съда на ЕС в реш. от 11.01.2017 г. по дело *Grundza*, C-289/15, ECLI:EU:C:2017:4, с предмет преюдициално запитване, отправено на основание чл. 267 ДФЕС, от словашки съд по тълкуване на разпоредби от РР 2008/909/ЛВР.

⁶ Това е идентифицирано и от изготвения от Европейската комисия Наръчник относно трансфера на осъдени лица и наказанията лишаване от свобода – обн. ОВ на ЕС, C-403/29.11.2019 г. (2 - 62), с. 26.

Константното разбиране, застъпвано в докладите на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа (КПИ), е че понятието „life sentence“ е доживотно наказание ЛС, наложено от съд с присъда за престъпление, постановено за неограничен срок, което изисква затворникът да бъде държан в затвор или до остатъка от неговия/нейния естествен жизнен цикъл, или до освобождаване чрез съдебно, квазисъдебно, изпълнително или административно производство, в което се преценява, че затворникът вече не представлява риск за обществото като цяло.

Относно концепцията за доживотното наказание ЛС в европейската правна доктрина интерес представлява изследването на Pifferi, M. *Reinventing Punishment: A Comparative History of Criminology and Penology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*: O: Oxford University Press, 2016, 86 – 116.

⁷ В прегледа са включени и съдебни актове в производства по трансфери на български граждани от Великобритания, която към момента на осъществяването им е била част от ЕС.

⁸ В.ч.н.д. № 21/2011 г. по описа на САС.

⁹ По искане на осъдения пред ВКС е образувано производство по реда на Гл. 33 от НПК, който с реш. № 238/2.05.2011 г. по к.д. № 1288/2011 г. по описа на П н.о. го е оставил без уважение.

Обратно, с определение № 1612/19.04.2019 г. на Софийски градски съд (СГС), постановено по ч.н.д. № 3680/2018 г. в производство по чл. 457 НПК, е прието за изпълнение решение на белгийски съд, с което българският гражданин е осъден на ДЗ за извършени от него на 4.09.2008 г. престъпления предумишлено убийство и противозаконно лишаване от свобода съгласно разпоредбите на НК на Кралство Белгия. СГС е приел, че те съответстват на престъпления по чл. 116, ал. 1, т. 9 и чл. 142, ал. 1 НК на РБ, на осн. 57, ал. 1, т. 1 ЗИНЗС наложил първоначален специален режим за изтърпяване на наложеното наказание ДЗ, а на осн. чл. 457, ал. 5 НПК зачел времето на предварително задържане и изтърпяло наказание по белгийската присъда¹⁰. Именно това разбиране следва да бъде споделено, освен по причина на горепосочената разпоредба на чл. 457, ал. 5 НПК, но и поради това че съгласно чл. 38а, ал. 5 НК изтърпяното наказание ДЗ се счита за ЛС, поради което разпоредбите на чл. 59 НК следва да са приложими и за това наказание.

Допълнителни наказания

С определение № 2081/9.07.2014 г. по ч.н.д. № 2092/2014 г. на СГС, постановено по реда на чл. 44, ал. 1 ЗЕЕЗА, е прието решение на гръцки съд, с което на българският гражданин, освен наказание ДЖ за придобиване и държане на наркотични вещества, са наложени също и парично наказание, както и наказание лишаване от граждански права. Наказанието ДЗ е приспособено за изпълнение по правилата на чл. 457, ал. 4 НПК /като съответстващо на чл. 354а, ал. 2, предл. 1, вр. чл.26, ал. 1, *вр. с чл. 2, ал. 2* от НК на РБ; във връзка с посочената в курсив част е посветена следващата част/, но в същото време са приети за изпълнение и другите две наказания. Въззивният съд /в.ч.н.д. № 711/2014 г. по описа на САС/ изменил определението на първостепенния съд, като го отменил в частта за двете наказания, несвързани с ЛС – първото, по причина че произнасянето по въпроса за наложената от съд от ДЧ на ЕС глоба като допълнително наказание следва да бъде извършено в самостоятелно производство, по реда на Закона за признаване, изпълнение и изпращане на решения за конфискация или отнемане и решения за налагане на финансови санкции, с който е въведено Рамково решение 2005/214/ПВР на Съвета от 24.02.2005 г. относно прилагането на принципа за взаимно признаване на финансови санкции, в какъвто смисъл са съображенията по т.д. № 3/2013 г. по описа на ОСНК на ВКС. По отношение на второто допълнително наказание – лишаване от граждански права, апелативният съд отбелязал, че такова наказание не е предвидено въобще в санкционната система по българския НК.

В този смисъл, нарушение на материалния закон е било допуснато и в решение № 51/8.07.2021 г. по н.ч.д. № 1890/2021 г. на СГС, постановено в производство по чл. 12, ал. 8 ЗПИИСАННЛСМВЛС (необж./непр.), с което съдът признал и приел за изпълнение съдебно решение на гръцки съд, с което на българският гражданин било наложено наказание ДЗ и глоба в размер на 150 000 евро, както и отделно 3 години ЛС за извършени общо пет тежки престъпления. На осн. чл. 13, ал. 2 вр. ал. 1 съдът приспособил наложеното наказание от чуждия съд ДЗ /непредвидено в НК на РБ за

¹⁰ Определението на СГС е потвърдено от САС /в.ч.н.д. № 663/2019 г.. По искане на осъдения пред ВКС е образувано производство по реда на възобновяването, който с реш. № 252/19.02.2020 по к.д. № 1135/2019 г. по описа на III н.о. го е оставил без уважение. В този смисъл са също, напр. и: ч.н.д. № 475/2014 г. /потвърдено от САС - в.ч.н.д. № 346/2014 г./, ч.н.д. № 2859/2018 г. и ч.н.д. № 2476/2019 г. – всички по описа на СГС (произв. по чл. 457 НПК).

съответните деяния/, като определил наказание 20 години ЛС, както и глоба в размер на 300 000 лв. По отношение на последното съдът не е съобразил целта и приложното поле на РР 2008/909, а именно приложение само по отношение на признаването на съдебни решения и изпълнението на наказания, свързани с ЛС. В него /чл. 3/ ясно е посочено, че фактът, че освен наказанието е наложена и глоба, която все още не е платена, събрана или изпълнена не е пречка за изпращане на съдебното решение, както и че признаването и изпълнението на такива решения за налагане на глоба в друга ДЧ следва да стане на основата на РР 2005/214.

Действие на наказателния закон по време

Давайки за пример горепосоченото определение на СГС, при решаване на въпросите във връзка с изпълнението на ДЗ по гръцката присъда съдът приложил разпоредбата на чл. 2, ал. 2 НК. Въззивната инстанция отбелязала, че въпросът за преценката за най-благоприятен закон въобще не стои в производството по трансфер, тъй като наказанието подлежи на приспособяване към закона, който е действащ в изпълняващата държава към момента на приспособяване на чуждия съдебен акт. Към това ВКС, отменяйки съдебните актове на СГС и САС поради нарушение на материалния закон в съответното по размер наказание ЛС по НК на РБ за престъплението по чл. 354а, ал. 2, изр. 2 НК, добавил и че оторизираният орган на изпълняващата държава е оправомощен да се произнесе само по въпросите, свързани с изпълнение на наказанието. Това е така, тъй като трансферът на осъдени лица предоставя облекчаваща правна възможност за изтърпяване на наложеното с присъда на чужд съд наказание, включващо ЛС, в родната страна, но не инкорпорира процедура по ревизия на постановения съдебен акт, по силата на който то е признато за виновно и е ангажирана наказателната му отговорност. Обобщено, наказанието подлежи на приспособяване към националния закон на приемащата държава, в актуалната му редакция към момента на приспособяване на решението на чуждестранния съд¹¹.

Доживотен затвор с минимален срок на изтърпяване

На последно място, следва да бъдат открити предизвикателствата, които българският съд е срещнал при приспособяване на наказания ДЖ с минимален срок на изтърпяване, след изтичането на който наложеното наказание може да бъде преразгледано. За пример ще бъдат посочени две английски присъди, приети за изпълнение в производствата по чл. 457 НПК. И при двете дела първоначално приетото за изпълнение наказание от СГС е довело до утежняване на наказателноправното положение на осъденото лице. По първото дело – с определение № 5178/19.11.2018 г. по н.ч.д. № 2858/2018 г. на СГС е приета за изпълнение присъда на Кралския съд в Шефилд, с която българският гражданин е осъден на наказание ДЗ¹² за убийство, съответстващо на престъпление по чл. 116, ал. 1, т. 6 вр. чл. 115 НК на РБ, при първоначален специален режим. Въззивният съд /в.ч.н.д. № 1677/2018 г., производството е образувано по жалба на осъдения/ потвърдил първоинстанционното определение. Съставът на втората инстанция счел, че правилно наложеното на осъдения и подлежащо на приз-

¹¹ Реш. № 120 от 26.03.2015 г. по к.д. № 143/2015 г. по описа на III н.о. /производството по Гл. 33 НПК е било образувано по искане на ГП на РБ/. ВКС възобновява производството и връща делото на СГС, където е образувано ч.н.д. № 1273/2015 г. и постановено определение на дата 16.04.2015 г. /необж./непр./.

¹² Определеното от английския съд е наказание ДЗ с минимално време, което затворникът следва да изтърпи от 28 години.

наване и изпълнение в РБ наказание е ДЗ, а не ЛС с минимален период от 28 г.¹³, както и че с това не е налице утежняване на наказателната отговорност на осъдения български гражданин.

По искане на осъдения е образувано производство по възобновяване пред ВКС /к.д. № 358/2019 г. по описа на III н.о./, който го намерил за частично основателно поради нарушение на материалния закон, по съображения, че с решението си за приемане за изпълнение на чуждестранната присъда инстанционните съдилища са утежнили наказателноправното положение на осъдения български гражданин, тъй като същият бил лишен от възможността, предвидена в присъдата на чуждестранния съд, а именно да бъде разгледано неговото условно предсрочно освобождаване след изтърпяване на 28 г. от определеното му наказание ДЗ. В подкрепа на горния извод ВКС е посочил, че по българското право, съгласно разпоредбата на чл. 38а, ал.3 НК ДЗ може да бъде заменен с наказание ЛС за срок от 30 г., ако осъденият е изтърпял 20 г. и едва след това може да бъде проведено производство за предсрочно освобождаване по чл. 70 и сл. НК, докато възможността за условно предсрочно освобождаване на осъдения след изтърпяване на 28 г. ЛС в английската присъда не е обременена от никакви предварителни условия и процедури. По изложените съображения, с решение № 89/09.07.2019 г. изменил определението на СГС в частта относно наказанието ДЗ, което осъденият следва да изтърпи съгласно условията на приетата за изпълнение английски присъда, с минимален срок на изтърпяване от 28 години, след изтичането на който може да бъде разглеждано условно предсрочно освобождаване на осъдения.

Сходна е фактологията и по второто дело – с определение от 18.11.2019 г. по н.ч.д. № 2476/2019 г. на СГС е приета за изпълнение присъда от 23.03.2018 г. на Централния наказателен съд в Лондон/Обединено кралство на Великобритания и Северна Ирландия, изменена със Заповед по обжалването от 31.10.2018 г. (Order of the Appeal) на Апелативния съд в Лондон. Изменението се изразява в намаляване на минималния период на доживотната присъда за убийство, извършено с особена жестокост – от 21 на 19 години, съгласно раздел 269(2) от Закона за наказателното правосъдие от 2003 г., който трябва да излежи осъденият български гражданин преди случая му да бъде разгледан от независимия Борд за помилване (life imprisonment with a minimum tariff of 19 years to serve before being considered for release)¹⁴. СГС намира, че осъденият следва да изтърпи в РБ наказание ДЗ по чл. 38а от НК, при специален режим, съответно по чл. 116, ал. 1, т. 6, пр. 3 вр. чл. 115 от НК на РБ. В тази връзка излага съображения, че българското законодателство не предвижда наказание от вида на наложеното от английския съд – ДЗ с минимален срок, поради което според състава на СГС в най-голяма степен е съответен ДЗ по чл. 38а НК, който съгласно чл. 38а, ал. 3 след изтърпяване на 20 години може да бъде заменен с ЛС от 30 години. По жалба на защитника на осъдения е образувано в.н.ч.д. № 465/2020 г. по описа на САС, който с решение № 10236/20.07.2020 г. изменил постановеното от първата инстанция определение в частта относно наказанието ДЗ, което да се счита с минимален срок от 19 г., след изтичането на който може да бъде поставен въпросът за условно освобождаване на осъдения.

¹³ Престъпление по Гл. 71 от Закона за отмяна на смъртното наказание от 1965 г. на Обединеното кралство.

¹⁴ При определени условия всички осъдени на ДЗ се освобождават условно (under licence) от Борда, което остава в сила до края на живота им и може да бъде ревизирано, ако е с цел защитата интересите на обществото.

Краткият преглед на съдебна практика по дела, свързани с изпълнение на съдебни решения от ДЧ на ЕС, с които е наложено наказание ДЗ показва, че, от една страна, предизвикателствата и трудностите по въпросите от значение за изпълнение на чуждестранния съдебен акт пред българските съдилища са свързани с вътрешноправни причини /какъвто е въпросът за приспадане на предварителното задържане в осъдилата държава/. При по-голямата част от делата, обаче, те са свързани с необходимост от по-задълбочено разбиране и вникване в особеностите на конкретния трансфер, в разглеждане на инструментите по взаимно признаване по наказателноправни въпроси на ниво ЕС в цялост /вкл. и такива извън РР 2008/909 и РР от 13.06.2002 г. относно ЕЗА и процедурите за предаване между ДЧ/ и съответните български закони в тяхно изпълнение, използване на възможностите за сътрудничество пряко до съдебния орган на другата ДЧ или с помощта на Евроджъст при необходимост от допълнителна информация или разяснения от издаващата (осъдилата) държава, и не на последно място – с доброто разбиране на процедурите за изпълнение на наказанието по КТОЛ и по РР 2008/909.